

ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ

Сьогодні на необхідність удосконалення змісту трудової підготовки школярів шляхом упровадження технологічної освіти вказують численні наукові дослідження. Зокрема, члени Всеукраїнської асоціації наукових і практичних працівників технологічної освіти (О. Коберник, Є. Кулик, М. Корець, В. Сидоренко та ін.) вважають, що «головна мета технологічної освіти полягає у формуванні технічно, технологічно й комп'ютерно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної природовідповідної предметно-перетворюючої діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства й сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпеченні умов для їх професійного самовизначення, виробленні в них навичок творчої діяльності, вихованні культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей» [6, с. 10-11]. Це цілком відповідає меті освітньої галузі «Технологія», яку введено Державним стандартом базової й повної середньої освіти [1], що затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 24 від 14 січня 2004 року.

Необхідність і доцільність здійснення технологічної освіти, зумовлені тим, що «практика політехнічної, трудової й професійної підготовки школярів, яка склалась на сьогодні, безсистемно розкиданий по навчальних предметах практичний матеріал у вигляді прикладів із життя не дозволяє в повному обсязі реалізувати принципи системності й цілісності». Крім цього, шкільні загальноосвітні предмети «мають невелику технологічну спрямованість» [6, с. 5].

З огляду на зазначене доцільно структурувати зміст технологічної освіти на основі наскрізних для основної і старшої школи ліній:

- 1) людина в технічному середовищі;
- 2) технологічна діяльність людини;
- 3) соціально-професійне орієнтування людини на ринку праці;
- 4) графічна культура людини;
- 5) людина й інформаційна діяльність;
- 6) проектна діяльність людини у сфері матеріальної культури.

При цьому в початковій школі учні вивчають навчальний предмет «Трудове навчання: технічна і художня праця», в основній – «Трудове навчання» («Технології»), у старшій – технологічна освіта учнів здійснюється за обраними ними профілями. У 8-9 класах відповідно до Концепції профільного навчання, затвердженої рішенням колегії Міністерства освіти України №10/12-2 від 25 вересня 2003 року, та з метою профільної орієнтації учнів передбачено впровадження допрофільної підготовки.

До стратегічних напрямів розвитку технологічної освіти відносять: розробку наукових основ неперервної технологічної освіти на засадах здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки і практики; виховання поколінь із новою технологічною культурою, новим технічним мисленням; поступове поетапне реформування змісту технологічної освіти; зміцнення матеріально-технічної бази; підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів; розвиток міжнародних зв'язків у галузі технологічної освіти та методики трудового навчання [6].

Проаналізуємо один із вищезгаданих напрямів розвитку технологічної освіти – розробка наукових основ неперервної технологічної освіти на засадах здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки й практики.

У цьому контексті нагадаємо, що в середині 50-х – 60-ті роки ХХ століття в Україні важливою складовою трудової підготовки учнів було виробниче навчання, яке, без сумніву, значною мірою забезпечувало технологічну освіту учнів. Зазначене особливо стосувалося 1958-1959 – 1965-

1966 навчальних років, коли ця дисципліна входила до навчальних планів загальноосвітніх шкіл України.

В Україні кількість шкіл, де здійснювалося виробниче навчання, збільшувалася досить швидко. Зростало також число спеціальностей, які здобували старшокласники (табл. 1).

Таблиця 1

**Інформація про виробниче навчання учнів загальноосвітніх шкіл,
підпорядкованих Міністерству освіти України**

<i>Навчальний рік</i>	<i>Кількість</i>		
	<i>шкіл із виробничим навчанням</i>	<i>учнів, охоплених виробничим навчанням</i>	<i>спеціальностей, які опановували учні</i>
1954-1955	6		
1955-1956	459 (521*)	19000	
1956-1957	3074	128959	60
1957-1958	3452	244245	44
1958-1959	5659	508614	понад 200
1959-1960	6207 (всі середні школи)		понад 300
1960-1961	6382 (всі середні школи)	361200 (343900*)	214
1961-1962	6212	426000	
1962-1963	10963 (6045*)	611621	
1963-1964	11520	769494	391
1964-1965	11960	879498	

* За іншими даними
Джерело: [10].

Уведення виробничого навчання до навчальних планів загальноосвітніх шкіл України вимагало створення належної матеріально-технічної бази. Міністерством освіти УРСР було вирішено створити її за кілька років. Однак, зовсім не однозначно сприйняли цю вказівку в регіонах. Деякі керівники різного рівня ставили під сумнів необхідність і доцільність трудової підготовки молоді. Тому створення матеріальної бази в школах ішло повільно. Серед чинників, які гальмували справу, були також погана організація шефської роботи, відсутність централізованого забезпечення шкіл необхідним обладнанням, інструментами та матеріалами [10].

З огляду на зазначене, для виробничого навчання широко використовували як шкільні майстерні, так і матеріально-технічну базу навколишніх підприємств. Наприклад, у Херсонській області для виробничого навчання дівчат за профілем “швачка” було задіяно фабрику “Більшовичка”, побутовий комбінат “Прогрес”, електромашзавод, майстерні міськпромкомбінату, райпромкомбінатів, швейпрому, цехи побутових комбінатів. Широко застосовувалася в регіоні й база текстильного комбінату, де учні загальноосвітніх шкіл набували фахових навичок за спеціальностями: тазохолстовщиці, стрічкарки, прядильниці, ткалі, помічники майстрів [11].

Організація виробничого навчання на базі місцевих підприємств, з одного боку, дещо обмежувала вибір старшокласників, а з іншого – надавала можливості отримати професії, необхідні народному господарству того чи іншого регіону. Останнє було досить важливим, адже більша частина людей живе і працює саме в тій місцевості, де народилася та отримала освіту.

За таким принципом було організовано виробниче навчання учнів Ворошиловградської СШ № 16 на місцевій ткацькій фабриці. Для учнів Ужгородської середньої школи № 2 створили навчальну ділянку на 14 робочих місць у взуттєвому цеху Ужгородської взуттєвої фабрики. Учні Чернівецької середньої школи № 5 проходили виробниче навчання на шкарпетковій фабриці Чернівецького панчішного комбінату [5; 7].

Аналіз даних Центрального статистичного управління УРСР показує, що в 1959-1960 навчальному році виробниче навчання учнів у переважній більшості сільських шкіл (близько 66 %) було організовано в одному місці, а в 61 % міських шкіл – у 2-3 місцях. Понад 400 міських шкіл змогли задіяти для виробничого навчання матеріальну базу, розташовану в 4-7 місцях, а окремі школи – в 8-10. На цій базі здійснювалося виробниче навчання старшокласників за більш ніж 300 спеціальностями. При цьому понад 70 % шкіл України вели підготовку учнів за 2-5 професіями. В окремих школах (у більшості випадків міських) виробниче навчання відбувалося за 6-10 професіями [8, арк. 29].

Для виробничого навчання учнів у багатьох регіонах створили належні умови. Вони проходили виробниче навчання на промислових підприємствах, у сільськогосподарському виробництві, на підприємствах транспорту, зв'язку, будівництва, торгівлі, громадського харчування, в установах освіти, культури, охорони здоров'я, комунальному господарстві, державних та науково-дослідних установах, вищих та середньо-спеціальних навчальних закладах [10].

У першій половині 60-х років виробниче навчання отримало подальший розвиток. У багатьох школах створили відповідні кабінети, виділили навчально-дослідні ділянки, зібрали необхідну техніку та інвентар, обладнали робочі місця для учнів. Було розроблене й необхідне навчально-методичне забезпечення.

Так, у 1960-1961 навчальному році для виробничого навчання учнів в Україні створено 127 навчально-виробничих цехів на 4200 робочих місць, 176 дільниць на 4650 робочих місць, 677 шкільних і міжшкільних навчально-виробничих майстерень, де обладнали робочі місця для 30,2 тисяч учнів [9, арк. 68]. На початок 1961-1962 навчального року “раднаргоспи і промислові підприємства республіки збудували й обладнали для потреб виробничого навчання близько 200 навчально-виробничих цехів, виділили верстатні дільниці, лінії, полігони, допомогли в обладнанні шкільних і міжшкільних майстерень” [4, арк. 105-107]. У деяких закладах навчально-виробничі цехи відкрили на базі шкільних майстерень.

У цьому році виробничим навчанням були охоплені всі 6045 середніх шкіл УРСР. Масові професії здобували 611,6 тисяч старшокласників, які навчалися в даних закладах. У наступному 1963-1964 навчальному році їх стало ще більше, а саме 769,5 тисяч. Вони розподілялися за такими профілями: промисловий – 385,6 (50,1%); сільськогосподарський – 298,9 (38,8%); сфера обслуговування населення – 62,0 (11,1%) [2; 3].

Найбільш широкого розповсюдження набули такі професії: слюсар, слюсар-електрик, токар, будівельник, водій, столяр, радіо- та

електромонтажник, механізатор-полевод, механізатор-тваринник, механізатор-плодоовочевод, вихователь дитячих дошкільних закладів, робітник прилавка, старший піонервожатий, лаборант-хімік. Для організації виробничого навчання за цими та іншими спеціальностями за 1963-1964 навчальний рік виділено 461,8 тисяч робочих місць. До початку 1964 року в республіці працювало 506 навчально-виробничих цехів, ділянок, ліній та полігонів на 15040 робочих місць. Окрім того, у 1525 шкільних і міжшкільних майстернях обладнано 33170 робочих місць. У багатьох випадках підприємство, у якого не було достатньої виробничої площі, створювало навчальні цехи при школах. У 1963-1964 навчальному році в Україні працювало 50 таких цехів. Для проведення теоретичних занять, лабораторних і практичних робіт у школах України організували кабінети спецтехнології. У цей час працювало 214 кабінетів електротехніки, 265 кабінетів креслення, 347 кабінетів основ промислового виробництва, 980 кабінетів механізації сільськогосподарського виробництва [3, арк. 33-34].

Отже, не дивлячись на те, що в подальшому, внаслідок значних недоліків та прорахунків, які були наявні у виробничому навчанні, його відмінили, можна стверджувати про наявність певного позитивного досвіду. Він хоч і не є системним, але містить значний потенціал щодо технологічної освіти підростаючого покоління, а тому потребує детального вивчення й відродження в сучасних загальноосвітніх школах України.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Математика в школі. – 2004. – № 2. – С. 2-5.
2. Довідка Міністерства освіти УРСР про підсумки роботи шкіл та відділів народної освіти Української РСР за 1962-1963 учбовий рік // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп.15. – Спр. 3941. – 78 арк.
3. Довідка Міністерства освіти УРСР про роботу шкіл та органів народної освіти УРСР за 1963-1964 навчальний рік // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп.15. – Спр. 4331. – 101 арк.

4. Довідка про початок 1961/62 навчального року в школах Української РСР // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 31. – Спр. 1667. – Арк. 98-113.

5. Інформація про роботу середніх шкіл, де в 1956-57 навчальному році працюють класи з виробничим навчанням (Ворошиловградська обл.) // ЦДАВО України. – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 3734. – Арк. 78-90.

6. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rer.ptosvita.org>. – Загол. з екрану.

7. Матеріали по контролю виконання постанов і розпоряджень Ради Міністрів УРСР // ЦДАВО України. – Ф. 2. – Оп. 10. – Спр. 1061. – Арк. 99.

8. О производственном обучении учащихся средних общеобразовательных школ // ЦДАВО України. – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 7969 (Листування з міністерствами, облвиконкомом України про хід підготовки шкіл і шкіл-інтернатів республіки до нового 1960–1961 навчального року, організацію шкіл з групами продовженого дня, розгортання мережі шкіл і шкіл-інтернатів у м. Києві тощо, 329 арк.). – Арк. 26-36.

9. Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу шкіл Української РСР за 1960-61 навчальний рік // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 3196. – 123 арк.

10. Слюсаренко Н.В. Становлення та розвиток трудової підготовки дівчат у школах України кінця XIX – XX століття: монографія / Н.В.Слюсаренко. – Херсон: РІПО, 2009. – 456 с.

11. Слюсаренко Н. В. Трудова підготовка молоді на Херсонщині: історико-педагогічний аспект : монографія / Н. В. Слюсаренко. – Херсон : Айлант, 2003. – 476 с.

Слюсаренко Ніна Віталіївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти».